

Holý, Dušan; Štědroň, Miloš; Tesař, Stanislav

Písňový repertoár a zájem o hudbu

In: Frolec, Václav. *Horní Věstonice : společenské a kulturní proměny jihomoravské vesnice*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, pp. [495]-511

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121921>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

XIV. PÍSŇOVÝ REPERTOÁR A ZÁJEM O HUDBU

Dušan Holý - Miloš Štědroň - Stanislav Tesář

Metodami výzkumu i způsobem zpracování se tato kapitola rozpadá do dvou částí; ostatně naznačuje to už samotné její téma. Písňový repertoár je zpracován spíše metodami charakteristickými pro etnomuzikologii, kdežto zájem o hudbu, respektive hudební vkus metodami typickými pro sociologii. Obě části mají však podobnou výstavbu: stanovení výzkumných problémů a cílů, metod a technik výzkumu a prezentace výsledků studia.¹

1. Jestliže památky materiální kultury zůstaly zachovány po někdejším obyvatelstvu Horních Věstonic alespoň v určitém procentu, pak projevy kultury duchovní, vázané toliko na mozky lidí, jsou spjaty výhradně jen s nově příšlým obyvatelstvem. Je to trochu prostá a známá, až banální pravda, ale je to nepochybně důležité východisko pro pozorování, naprosto odlišné od situace v těch lokalitách, v nichž existuje nepřetržitá kontinuita většiny obyvatelstva.²

Místní hřbitov v Horních Věstonicích je dnes téměř vesměs pokryt pomníky obyvatelstva, které sem přišlo po roce 1945. Všude razí české texty známé sentimentální poezie, jaká se v poslední době na katolických hřbitovech vytesává do kamenných náhrobků. Nemělo by smyslu uvádět výčet asi osmnácti opakujících se typů těchto veršiků, i když zčásti patří též k písňovému repertoáru (např. se zde objevuje píseň *Hřbitove, hřbitove, zabrado zelená*). Uvádíme tuto skutečnost proto, abychom na těchto „posledních věcech člověka“ ukázali, že novoosídlenci přijali obec jako svůj nový domov a že tímto posledním místem odpočinku ji také začlenili mezi ostatní české obce.

V projektu jsme si vytyčili zkoumat zdejší písňový repertoár a zájem o hudbu, přesněji řečeno to, jak zde žila a vyvíjela se píseň od příchodu pestré směsi obyvatelstva, jak se zde odrazil národopisný charakter oblastí, z nichž přišli noví osadníci, jak se utvářel hudební vkus tohoto obyvatelstva a jaká je skladba jeho současného písňového repertoáru.

V řešení daných otázek zašli bychom do přílišných podrobností, kdybychom

se pokoušeli zkoumat celý repertoár všech zdejších dobrých zpěváků ze starší generace. (Jak se sondami jasně potvrdilo a jak se dalo předpokládat, každý z nich si přinesl jeho podstatnou část ze své rodné obce, méně těž z pobytu ve světě, ať už za práci, ve vojenské službě apod.). Takto získaný celkový součet repertoáru plynoucí z podrobného studia jednotlivců byl by jistě velmi pestrý i bohatý: ostatně naznačuje to už jen prostý výčet repertoáru z jediného výzkumu u zpěváků Bohumíra Maděry, původem z Kostic na Podluží (Horní Věstonice čís. 119), manželů Jurčikových, původem z Nikolčic na Hustopečsku (čís. 80), nebo od vynikající zpěvačky Rozálie Hrnčárové, původem z moravských Kopanic (Horní Věstonice čís. 123).³

Podrobné studium písně v Horních Věstonicích by nás vedlo k porovnání repertoáru jednotlivých zpěváků s repertoárem obcí, z nichž pocházejí. Bylo by to jistě zajímavé a poučné, ale získané poznatky by nám mnoho nepomohly při řešení stěžejních problémů tohoto výzkumu, tj. nevyověděly by nám nic anebo jen málo o tom, jak se spolu nově obyvatelstvo sžívá, která část novoosídlenců projevuje při tvorbě lokálního písňového repertoáru největší iniciativu, jak zde probíhají změny v kultuře – kulturní adaptace nebo integrace, jak se spolu různé kulturní prvky kombinují, popřípadě, jak se z nich vybírá a jak se vytvářejí nové celky, co zůstává, přžívá, či má naději přežít, anebo co nového se rodí – co zde zkrátka spoluvytváří či začíná spoluvytvářet nový životní styl. Hledáme-li odpovědi na všechny tyto problémy, je často třeba uhýbat od tradičních metod folkloristicky zaměřených výzkumů a ohlížet se po jiných cestách poznání.

Jádro obyvatelstva, které přišlo do Horních Věstonic po roce 1945, tvořili – jak už bylo na jiném místě podrobněji uvedeno – kolonisté ze Slovácka. Už jen z toho se dá usuzovat, jakým směrem se zde asi ubíraly vývoj a tvorba písňového repertoáru. Danou skutečnost pak podpořily či násobily ještě další okolnosti:

1. Příslušnost Horních Věstonic k okresu Břeclav (městskému středisku Podluží, do něhož patří i jedna z obcí, odkud do Horních Věstonic přišlo nejvíce přistěhovalců – Dolní Bojanovice, přestože jinak tato obec politicky a správně náleží k hodonínskému okresu).
2. Všeobecně známá libivost podlužáckých písní po celém území našeho státu.
3. Původ hlavní části místní inteligence z okresu Břeclav a její inklinace k Podluží. Abychom jmenovali alespoň ty nejdůležitější zástupce, jsou to např. zakladatelé zdejšího pěveckého sboru a později souboru Pálava – někdejší ředitelka ZDŠ v Horních Věstonicích Zlatislava Krůzová (která do něj zapojila další místní učitelky, takže jeho jádro tvoří vlastně místní intelektuálové) a její manžel, Dobroslav Krůza, někdejší předseda MNV.

Jiřina Pavlíková zaznamenala ve své ročníkové práci z roku 1976 o místním pěveckém sboru, že vznikl v roce 1971 po smrti jednoho ze zakladatelů zdejšího JZD a dlouholetého člena strany Františka Škrobáka. Tehdy totiž vstala nutnost uspořádat vhodný civilní smuteční obřad a důstojně se rozloučit se zasloužilým funkcionářem MNV. Pěvecký sbor, jako součást sboru pro občanské záležitosti, pokračoval pak veřejnými akcemi pro důchodce, aby se v roce 1974 stal základem Slováckého krúžku Pálava, jehož členové nepocházejí jen z Horních Věstonic, nýbrž také z Pavlova a Strachotína⁴; a pokud jde o doprovodnou hudbu, spolupracuje s nimi dechovka z Fruty Lednice. Dnes je v něm činných na třicet lidí, kteří účinkují na slavnostech vinobraní, dožinek, fašaňku, na veřejných schůzích, vítají děti do života, ženský sbor se podílí též na slavnostním průběhu svatebního obřadu na MNV, a to jak v Horních Věstonicích, tak v nedalekém Pavlově, odkud ve sboru účinkují dvě ženy; dále členové souboru pokračují i v organizaci občanských pohřbů. K 30. výročí osvobození připravili pásmo „Den na dědině“ a v roce 1976 a dalších letech se ženský sbor zúčastnil úspěšně soutěže na Podlužáckých slavnostech v Tvrdomicích. Sbor od počátku svého působení vystupuje v ratiškovickém polosvátečním kroji, jemuž se zde říká „dožínkový“. V roce 1974 vznikl v Horních Věstonicích, opět pod vedením

Zlatislavy Krůzové, pionýrský soubor *Palavánek*, který sdružuje přes dvacet děti.

Soubory lidových písní a tanců jsou ovšem v Horních Věstonicích, jak vidíme, poměrně novým jevem, a přestože v současné době významně ovlivňují vkus i písňový repertoár zdejšího obyvatelstva, bylo by chybné přeceňovat jejich vliv. Některé části repertoáru se totiž vyvíjely a vyvíjejí zcela mimo působnost souborů.

Vezměme třeba svatbu. Organizovaný ženský sbor účinkuje pouze při obřadu na MNV, kdežto celý ostatní písňový repertoár, který provází svatbu, spočívá již výlučně na svatebních hostech. Tak například tzv. svícové písně zpívá (přímo při dané příležitosti) jen mladá generace. „*Každému ženichovi a nevěstě to loučení zpívají. Bývá to pěkný, jenomže tečka se jich tam nabrne strašně moc – takových třicet. Polovičku svatby snijó, co bylo nachystaný, vypijó.*“ Tak zní názor jedné z místních starších žen podle záznamu Jiřiny Pavlíkové, od níž se dovidáme také další podrobnosti o svíci a svícových písních. Jedné svíce (5. dubna 1975) se totiž sama zúčastnila a její průběh popisuje takto:

Dívky a chlapci, kteří přišli k Stanislavě Gorčíkové na svícu, jsou bývalí spolužáci nebo kamarádi ze sousedních domů. S většinou z nich denně dojíždí do Mikulova. Několik dnů předem se děvčata cestou autobusem domluvila a ve čtvrtek (3. dubna) večer se sešla v klubovně místní skupiny SSM, kde se k devíti dívkám přidali čtyři chlapci. Z rukopisného zpěvníku táhlých svícových písní, který vedla a opatrovala Štěpánka Hrušková (nar. 1956), společně vybrali tři písničky – takové, které nezpívali při minulé svíci, přezpívali si je (pasáže, na nichž se nemohly hlasy sjednotit, si opakovali i několikrát) a vyšli k domu nevěsty. Pod okny zazpívali vybrané tři písničky (*Když svítí měsíc s hvězdičkú, ideme k tomu domu, V hornom konci svítá, v dolnom zažebajú, Tichučko do noci padá snih, zajtra ta nevěsto, prejde smich*), ve valčíkovém rytmu začali čtvrtou píseň – tradiční – (*Vdávala matička, vdávala cérečku, vdávala ju přes pole*), ale to už se otevřely dveře a nevěsta je zvala dál. Rozesadili se kolem bohatě prostřeného stolu a postupně se rozproudila družná, veselá zábava, jejíž nevázanost se zvěštovala úměrně s množstvím vypitého vína. Jedna píseň střídala druhou; často ještě ani nedozněla poslední sloka, už začínali písničku další. Zpěv střídalo nejrůznější vyprávění, vzpomínalo se na veselé zážitky z dětství, vyprávěly se nejrůznější vtipy a příběhy, mnohdy velmi lascivní. Svíca začala před 21. hodinou a skončila po jedné hodině v noci. Celkem se sešlo 9 dívek, 6 chlapců a kromě nevěsty, její sestry a rodičů, byla přítomna autorka tohoto popisu.

Během svíce – při posezení v domě – odeznělo (po písni *Vdávala matička*) dalších 15 písní: *Ej, od Buchlova větr věje, Mamko moja, mamko, já sa bójím v noci, Nėbola som veselá od soboty večera, To naše stavení z drobného kamení, Proč si k nám nepřišel, já som ta čakala, Co je po studánce, když v ni voda není, Chodíme, chodíme hore po dědině, Smutný su já, smutný převelice, Kobúčku jarabý, nekutaj zabrady, V téj kyjovskej bažantnici, kukačky kukajú, V širém poli jatelinka mezi horama, Všeci ľudė povidajú, že su já najborši, Boženko, Boženko, já bych chtěl líbat líčka tvá a Hovoranský potůček tiše plyne dolú.*

Jak vidíme, naprosto převažují písně slovácké a písně lidovkového rázu a všechny nějak spojuje milostná tematika, často doprovázená motivy vdavek. (Objevují se tu však i milostné písně s vojenskou tematikou aj.). Všechny písně, počínajíc *Vdávala matička*, nezařazují však místní lidé přímo mezi písně svícové, jichž podle rukopisného zpěvníku zmíněné Štěpánky Hruškové kolovalo v Horních Věstonicích počátkem roku 1975 šestnáct: *Dobrý večer kamarádko (kamaráde), Kamarádko nejmilejší, veselá jsi bývala (v obměně o kamarádovi), Když svítí měsíc s hvězdičkú, ideme k tomu domu, Malý hošíček černovlasý své matičce žaloval, Nežeň sa, synčėku, keď si mladý, Okolo Vėstonic vietor fučí, zaplačú, Boženko, zítra tvoje oči, Po dolině tichý větrík povívá, Tichučko do noci padá snih, zajtra ta, nevěsto, prejde smich, Tichý večer už sa skláňá nad tú našú dědinú, Ty už sa nám vydáváš, svobodėnku už nemáš, U jezera dička bledá smutně hledí do vody, Vėstonická dědiná široká, kolem ní vodėnka bluboká, V hornom konci svítá, v dolnom zažebajú, Vyšla hvězda nad tú našu dědinu a Zabučaly bory, zabučaly v dálce.*⁵

Z výčtu incipitů se dovidáme, že pouze dvě písně jsou převzaty z okruhu písní tradičních (*Po dolině tichý větrík povívá a V hornom konci svítá, v dolnom zaže-*

[244] *hajú*, která je však počínajíc druhou slokou rozvedena jinak).• Ostatní písně patří k novým skládáním. Kromě toho, že v nich vystávají četné estetické nevybroušenosti, vyznačují se sentimentálním rázem, vzdáleným tradiční svatební písni, i když pro ni jsou také charakteristické motivy stesku a loučení nad ztracenou svobodou, za bývalou rodinou, za veselostí atd. Dalším častým motivem svicových písní je blahopřání novomanželům a předpovídání potomků do roka po svatbě, což je jak známo starý motiv, který se však dříve objevoval mimo píseň, a to zvláště, když se „vinšovalo“ při házení do koláče. Ostatní motivy jsou už méně časté a s tradiční písni nesouvisejí: nezapomínat na rodný kraj, na „slováckú pěsničku“ apod. Z podchycených svicových písní se poněkud vymyká známá lidovková píseň *Malý bošík černovlasý, své matiče žaloval* s námětem opuštěného milého. Ale na její nápěv se zpívají svicová veršování též jinde.

Svicové písně z Horních Věstonic, které jsou ve čtyřech případech do této obce také lokalizovány (je to obsaženo už v některých incipitech) jsme porovnali s obdobným materiálem tradiční dědiny Brumovice na Břeclavsku. Jde rovněž o materiál z rukopisného zpěvníku, který obsahoval 29 písní, tedy málem o polovinu více než v Horních Věstonicích. Není zde však žádný zásadní rozdíl jak v poměru zastoupení nových skládání a tradiční lidové písně, tak i ve zpracování dané tematiky.

[500]

Na 30 % písní zaznamenaných v Horních Věstonicích splývá pak úplně s brumovickými. Ohniskem, odkud se tato nová vrstva svatebních písní šíří, či odkud se pro ně berou vzory, je bezpochyby moravské Podluží, kde se písně tohoto typu tvoří či přizpůsobují málem pro každou další svatbu.

[245]

Další svatební dny vytvářejí v Horních Věstonicích samozřejmě také příležitosti ke zpěvu. Pouze v paměti některých starších lidí uchovávají se však například písně k čepení nevěsty, písně, které se zpívaly při vodění nevěsty nebo při vození duchen (výbavy) apod. V současné době se zde o svatbě zpívá hlavně na improvizované taneční zábavě, a to bez doprovodu nebo za doprovodu harmoniky i kytary, někdy mezi tanečními kousky, jindy přímo při tanci, k němuž většinou vyhrává reprodukováná hudba z gramofonu nebo magnetofonu, jen někdy malá dechovka, popřípadě harmonika.

Vinařství v Horních Věstonicích a původ poměrně velké části obyvatelstva z podlužáckých Dolních Bojanovic způsobily, že se zde brzy uchytily písně opěvující víno a vinohrady. Jak prokazují odpovědi v dotaznících, tyto písně jsou zde ve velké oblibě (*Chodníček bělavý mezi vinohrady, Vinečko bílé, si od méj milěj* – obě z dílny Fanoše Mikuleckého z Mikulčic, dále – *Pri červeném víně, Kdybych já byl selským synkem napájal bych dívča vínkem*, také však *Otvárajtě kasino, dostal som chuť na víno*).

[501]

[246]

Slavnost dožinek byla rovněž jednou z prvních, která se začala zavádět v novém prostředí, přičemž na této slavnosti, která má jenom málo lokálních rysů, se mohlo nové obyvatelstvo poměrně snadno dohodnout a sjednotit; totéž platí též o několika málo dožínkových písničkách.

Slavnost hodů, kterou noví osídlenci zavedli v duchu tradice v prvním zářijovém týdnu, byla sem přenesena opět podlužáckým obyvatelstvem z Dolních Bojanovic, kde hody patří dodnes k závažným a velmi okázalým výročním obyčejům. Majetkem většiny nového obyvatelstva se zde tedy stala i nejedna podlužácká hodová píseň.

Přistěhovalci z Komně na Uherskobrodsku se v Horních Věstonicích uplatnili jiným vkladem v rámci výročního obyčejového cyklu; přinesli sem masopustní písně a tance. Namaskovaní „skakúni“ se železnými šavlemi připomínají tak v Horních Věstonicích kus bělokarpatské „komňanské“ tradice, kterou přijali více méně za svou všichni zdejší obyvatelé a o níž se zčásti opírá také zdejší soubor písní a tanců. To je však zároveň jeden z mála výrazných prvků, jímž do výročního cyklu, ale také do písňového repertoáru nově kolonizované obce přispělo obyvatelstvo z Uherskobrodsku. Esteticky hodnotné písně těchto přistěhovalců z podhůří Karpat jsou v Horních Věstonicích dosud proti podlužáckému repertoáru hluboko v pozadí.

Probrali jsme hlavní příležitosti, jež v Horních Věstonicích dává ke zpěvu

[502]

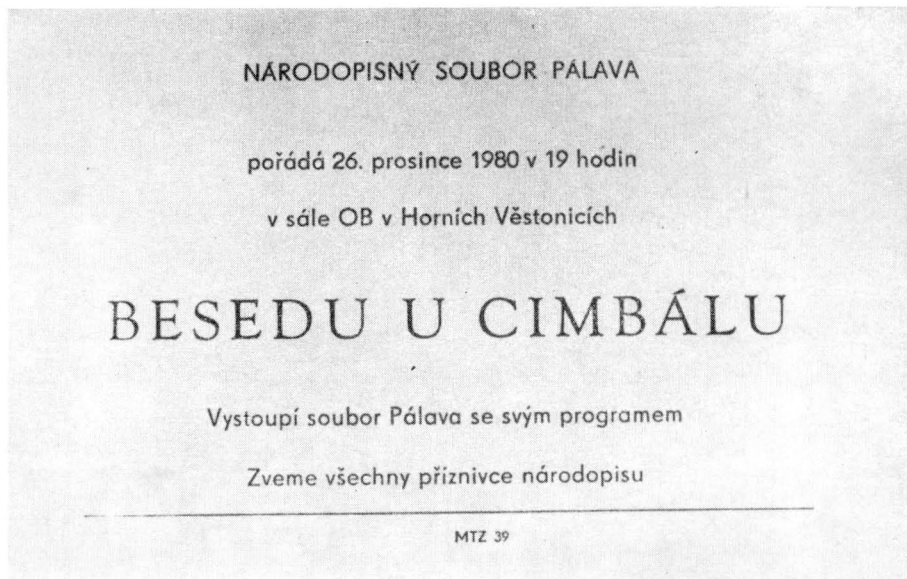

rodinný a hlavně výroční cyklus obyčejů; oba tyto cykly tvoří i zde důležité živné podloží, na kterém se uchyťávají s nimi funkčně svázané písně. Z ostatních příležitostí jsme zjistili pomocí dotazníků, že se zpívá hlavně sejdě-li se dobrá společnost, dále ve vinném sklepě, na tanečních zábavách, při různých pracích v domě, jako např. vaření, při poslechu rádia, dětem; také jsme však zaznamenali odpověď, že si manželé prozpěvují třeba při jízdě autem. Jak vidíme, snoubí se zde staré příležitosti ke zpěvu, jichž hodně ubylo, s novými, dříve neznámými.

[247]

Při zmínce o písních opěvujících víno a vinohrady jsme napověděli, že dotazníkovou akcí jsme zjistili také nejoblíbenější písně v rámci současného zdejšího repertoáru. Mezi nimi převažovaly zejména písně v podání nejrůznějších dechovek (např. *Tři bílé břízy*, *Už troubějí, už troubějí*, *na horách jeleni*, *Když se pšenka zelenala*, *V pošumavském kraji* atd., nebo z repertoáru Moravanky *Kúpala sa Katarina*, *V rychtárovej studni*, *Jedna rúža, dve rúže* aj.). Z písní šířených jiným způsobem než výhradně dechovkami se objevovaly nejvíce písně z Podluží (kromě citovaných písní o víně např. *Bojanovský križu*, *Červená rúžičko, proč sa nerozvíjáš*, *Sedi sokol na javori*, *U Staréj Břeclavi*, *Či to husky na téj vodě* aj.). Ale lidé uváděli také řadu písní českých (např. *Zelení hájové*, *Hájku, háječku, hájku zelený*, *Když se ten talinský rybník nabáni* atd.). Teprv na třetím místě byly mezi nejoblíbenějšími písněmi uváděny ostatní – od kostelních, vlasteneckých, dělnických až po Gottův repertoár.

[503]

Ze zkoumání písňového repertoáru v Horních Věstonicích vyplynulo, že mezi ostatními přistěhovalci se nejvíce prosadilo obyvatelstvo z Podluží, k čemuž napomohla příslušnost Horních Věstonic k okresu Břeclav, jakož i některé další jmenované okolnosti. Zdravý písňový repertoár početně nejvíce zastoupeného obyvatelstva z Uherskobrodsko zůstal v Horních Věstonicích dosud v pozadí a vzhledem k tomu, že v nově založených místních souborech a v místních intelektuálních kruzích panuje velký příklon k Podluží, dá se předpokládat, že vývoj bude asi postupovat dosa-
 vadním směrem. Jsme tu svědky expanze kultury jedné etnografické oblasti (či pod-
 oblasti) na úkor druhé. Dále lze pozorovat, že v písňovém repertoáru se ztrá-
 cejí starší vrstvy tradiční písně pod vrstvou nových skládaní, jak to zvláště výrazně
 můžeme pozorovat při svatbě. Totéž lze říci i podle výzkumu provedeného pomocí
 dotazníku. V největší oblibě jsou lidovkové písně dechovkové, teprve pak písně
 lidové, šířené jinak než výlučně dechovými kapelami. Přitom však v jedné i druhé této
 vrstvě se projevuje velký a normující vliv masově komunikačních prostředků – roz-
 hlasu a televize. V tom spočívá jejich velká zodpovědnost zvláště pro budoucí vývoj.

2. V rámci komplexního výzkumu obce Horní Věstonice jsme přistoupili, kromě celé řady dílčích sond, i ke zjištění hudebního vkusu populace. K tomu účelu byla zvolena metoda dotazníkového šetření a sestaven dotazník. Bylo přitom částečně využito zkušeností ze zprávy *Výzkum současné hudebnosti, hudebního vkusu a zájmů v roce 1963*, který zadalo a vydalo studijní oddělení Československého rozhlasu (Praha 1964). Tento výzkum nám byl vzorem především pro stanovení jednotlivých typů ke vkusové analýze, i když se v průběhu ukázalo, že kritéria, jež fungovala při sledování hudebnosti, vkusu a zájmů posluchačů rozhlasu, nejsou zcela vyhovující pro naše šetření.

Otázka výzkumu hudebnosti a hudebního vkusu v lokalitě je předmětem stále většího zájmu. Touto problematikou se zejména v poslední době zabývá řada jednotlivců i výzkumných institucí v Sovětském svazu, Německé demokratické republice, Polsku, ale i v Německé spolkové republice, Francii, Itálii i jinde, jak např. dokazuje monografie Ernsta Klusena *Das Volkslied im niederrheini-*

schen Dorf (Bonn-Bad Godesberg 1970). Podobný charakter má i druhá monografie téhož autora *Zur Situation des Singens in der Bundesrepublik Deutschland*.

V rámci výzkumu hudebnosti populace Horních Věstonic došlo k řadě přípravných setkání s hudebními sociology. Bylo rozhodnuto, že řešení bude vycházet z informací získaných pomocí dotazníkového šetření. Za tím účelem byl sestaven dotazník. Tento dotazník pozůstává z identifikační části (sleduje vzorek z hlediska demografických ukazatelů – pohlaví, věk, vzdělání, povolání, migrace) a z výzkumné části. (Dotazník připojujeme jako přílohu 15.)

Výzkumná část dotazníku jednak sledovala formou zvukového dotazníku, jednak v doplňkových údajích směřovala ke zjištění aktivní hudebnosti.

Zvukový dotazník

Technika výzkumu vycházela z poslechu 25 krátkých ukázek (průměrná délka 50 sec.), k nimž posluchači zaujímali hodnotící postoje. Intenzita hodnotících postojů byla vyjádřena třístupňovou škálou – (1 = *poslouchám rád*; 2 = *poslech nevadí*; 3 = *poslech nesnáším*). Šetření bylo prováděno formou řízeného interview a dotazník vyplňovali ve všech případech výzkumní pracovníci.⁶ Dvacetpět zvolených ukázek zahrnuje celé spektrum hudby běžně dostupné, od autentického folklóru přes nejrůznější stupně využití lidové hudby směrem k populární, jazzové a vážné hudbě.

Zvukový dotazník – údaje o ukázkách:⁷

- Č. 1 Joj mamó. Rómská lidová hudba z Rokycan, Supraphon 1 17 1013 Rómský folklór
- Č. 2 Marš na Drinu. Orkestar garnizona Beograd, RTB PGP EP 220 000 Balkánská populární píseň v úpravě pro dechovku
- Č. 3 Vladimír Vodička - Pavel Kopta: Žižkovská (Já mám ráda políra). Ljuba Hermanová s orchestrem Divadla na zábradlí, Supraphon, městský folklór pražského typu s rysy parodizace
- Č. 4 H. Carroll - M. Alteridge: By the beautiful sea. Pražský dixieland. Supraphon, dixilendový traditional
- Č. 5 Monda - Krečmar: Toulky (Po 'Folks). K. Gott, J. Robbová, orchestr L. Štaidla. Supraphon 1 13 1296 H, popová píseň s některými rysy soul-jazzu
- Č. 6 Katsaros - Pythagoras - A. Sigmund: Talisman. Martha a Tena Elefteriadiu, skupina A. Sigmunda, popová píseň na bázi řeckého folku
- Č. 7 E. Scruggs: Vlák na Flint Hill. Zelenáči - Greenhorns. Panton 22 0398-9 česká interpretace countryového traditionalu
- Č. 8 McLennan: I love my baby. Ottilia Pattersonová a Chris Barbers Jazz Band. Supraphon BIEM 0197, zahraniční dixilend (traditional 60. let)
- Č. 9 J. Ježek - V + W: Svět patří nám. Fisyo, dirigent Fr. Belfín, Kühnův smíšený sbor, PANTON 220381, populární masová píseň
- Č. 10 J. Stanislav: Se zpěvem a smíchem. Fisyo, dirigent Fr. Belfín, Kühnův smíšený sbor. PANTON 220381, masová píseň
- Č. 11 A. Cholminov - J. Kameneckij: Pěsnja o Lenině. B. Chmyrja, Gos. akad. ruskij chor SSSR, orchestr Bolšogo teatru, dirigent A. Kovalev, ruská estrádní píseň
- Č. 12 J. Leiber - M. Stoller: Hromskej den (Come slong). Zelenáči - Greenhorns. Panton 22 0398-9, česká interpretace countryového traditionalu
- Č. 13 Garry Geld - Peter David Udesu - Jiří Štaidl: Oči barvy holubí (Sealed with the Kiss), K. Gott a orchestr L. Štaidla, Supraphon 1 13 1296 H, popová píseň s folklórní ruskou inspirací
- Č. 14 C. Berry: Roll over Beethoven. Chuck Berry. OPUS Stereo 9113 0299 rock'n'roll
- Č. 15 J. Offenbach: Orfeus v podsvětí (předehra). Großes Wiener Operettenorchester, dirigent Kurt Eichler. ETERNA M 45 540 120 – operetní předehra
- Č. 16 W. Scharfenberger - J. Kumpošt: Ztracená láska. Taneční orchestr M. Foreta, Supraphon BIEM 013886, taneční píseň šlágrového typu
- Č. 17 K. Velebný - J. Hnilička: Bejvávalo. Tentett K. Velebného a J. Hniličky. Supraphon 1 15 0996 – jazz
- Č. 18 M. Hanák - R. Kraus: Antonio. Zpívá Eva Martinová, taneční orchestr M. Foreta. Supraphon BIEM 013886, taneční šlágr

- Č. 19 Ch. Andrews - K. Krečmar: Belinda (Pretty Belinda). J. Štědroň a LP Trio, Karel Vlach se svým orchestrem. Supraphon Biem 043 0982 h, popový hit s fundamentální melodikou
- Č. 20 R. Drejsl - M. Zachata: Rozkvetlý den. Fisyo, dirigent Fr. Belfín, Kühnův smíšený sbor, Panton 220381, masová píseň
- Č. 21 G. F. Haendel: Ombra mai fu (Largo z opery Xerxes) Arr. Rob Pronk. K. Gott a komorní orchestr, dirigent Rob Pronk, Supraphon 1 13 0828, operní árie v jazzovém aranžmá
- Č. 22 A. Dvořák: Koncert pro violoncello a orchestr op. 104, 1. včta. Gaspar Cassado – violoncello, Vienna Pro Musica Orchestra, dirigent Jonel Perlea. The Great Musicians TGM – 072 – 049, Novoromantický koncert.
- Č. 23 A. Schönberg: Variace pro orchestr op. 31. Orchester des S-W Funks Baden Baden, dirigent Hans Rosbaud, Wergo Wer 60 013, dodekafonická orchestrální skladba
- Č. 24 B. Britten: Variace na téma F. Bridge op. 10. Český komorní orchestr, dirigent Josef Vlach, Supraphon DV 6260 – novoklasická komorní skladba
- Č. 25 G. Gerschwin: Rhapsody in blue. Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK, dirigent V. Smetáček, klavír Jan Panenka, Supraphon 33 13 5239 – symfonický jazz

Z údajů o ukázkách zvukového dotazníku vyplývá, že je poměrně proporcionálně zastoupeno spektrum běžně dostupné hudby. U některých kategorií byly záměrně voleny ukázky, které nějakým způsobem dotýčný žánr suplují. Mělo se tak zjistit, zda konzumenti jsou ochotni je považovat za zástupce žánru, či zda je z žánru vylučují. Z velké části byla považována ukázka č. 1 za folklór a jako taková hodnocena, ačkoliv se jedná o rómský typ, který se poněkud liší v řadě ukazatelů od moravského a slovenského folklóru rozhlasového typu. Ukázka č. 21 (operní árie v jazzovém aranžmá a v podání Karla Gotta) byla zařazena s cílem posoudit míru interpretačního charakteru na hodnocení. Vysoké pozitivní ocenění je v tomto případě zřejmě z velké části způsobeno typem aranžmá. Konzumenti podobné typy hudby v tradičním aranžmá hodnotili negativněji.

K doplnění údajů zvukového dotazníku připojujeme přehled slovních reakcí na jednotlivé ukázky.

- a) Globální reakce k ukázkám 1–25:
Mimo moderní vřískanici mám ráda všechno ...
Nějakou pořádnou muziku tam vůbec nemáte? ...
Co je veselé, je všechno dobré ...
Každá hudba je dobrá, když je veselá a rychlá ...
- b) Dílčí reakce k jednotlivým ukázkám (odkaz pomocí pořadového čísla)
 ad 3. *To jde na nervy ...*
To mám ráda ...
 ad 4. *Taková žduchanica ...*
 ad 5. *To jsou ty moderní, to ne! ...*
 ad 7. *Do toho bych zrovna pleščila ...*
Furt na jedno kopyto ...
 ad 9. *To je. To je naše, to známe ...*
Hudba mně vůbec nebaví ...
 ad 11. *Taky se vám to nelíbí, že? ...*
 ad 12. *No, to jo ...*
 ad 13. *To je Karel, to je dobrý ...*
 ad 15. *Když začnou vřískat, tak ...* (mávnutí rukou)
 ad 18. *To zrovna zastavte ...*
 ad 21. *Ty naše opery mám ráda, co jim rozumím ...*
 ad 22. *To se mi líbí, to patří k opeře ...*
 ad 23. *To je něco divnýho ...*
 ad 24. *To je tak myší plašit ...*

Odpovědi na otázku 34a: *Kam jezdí za kulturou ...*

1. Brno – divadla (odpovědělo 46 lidí). Organizuje je jednou ročně JZD nebo SSM. Omezená možnost osobního výběru.
2. Brno – Varieté Rozmarýn (4).
3. Brno – koncerty (2). Bez udání bližších podrobností.
4. Praha – divadlo (2).
5. Zábavy – bez udání místa (3).
6. Cirkus (1).
7. Výstavy – bez udání místa (1).
8. Kino: Mikulov (16)
 - Hustopeče (2)
 - Pohořelice (1)
 - Břeclav (1)
 - Brno (1)

Průzkum oblíbenosti rozhlasových pořadů

Hodnotíme-li stručně tento průzkum, pak lze konstatovat jednoznačnou preferenci dechové hudby před všemi ostatními žánry. Pro ni se vyslovilo 80 dotazovaných; z toho 31 pro Moravanku, 28 dotazovaných chválilo pořad Hudební blahopřání, v němž rovněž jednoznačně převládá dechová hudba. Ostatní dotazovaní se nevyslovili konkrétně. Lidové písně v podání cimbálových muzik, Brněnského rozhlasového orchestru lidových nástrojů, plzeňských lidových souborů aj. jsou v oblíbenosti u 21 dotazovaných, oblast populární hudby preferovalo celkem 10 dotazovaných a oblast vážné hudby 9 dotazovaných.

Tabulka absolutních četností
Třídění 1. stupně

Ukázka čís.	Postoje			Ukázka čís.	Postoje		
	1 poslou- chám rád	2 poslech nevadí	3 nesnáším poslech		1 poslou- chám rád	2 poslech nevadí	3 poslech nesnáším
1	60	20	15	14	22	26	47
2	56	26	13	15	20	33	42
3	74	10	11	16	82	8	5
4	20	34	41	17	10	16	69
5	53	20	22	18	68	19	8
6	40	35	20	19	75	13	7
7	30	28	37	20	33	36	26
8	15	31	49	21	35	20	41
9	48	33	14	22	16	24	55
10	44	36	15	23	3	11	81
11	33	32	30	24	15	28	52
12	43	23	29	25	13	22	60
13	60	18	17				

Interpretace:

Posuzujeme-li tabulku z hlediska vyrovnanosti četností u jednotlivých druhů postojů, shledáváme, že výsledek lze rozdělit do tří skupin:

- a) skupina, u níž převažují postoje 1, 2
- b) skupina, u níž je výskyt četností relativně stejně rozložen mezi postoje 1, 2, 3
- c) skupina, u níž převažují postoje 3, 2.

Ke skupině a) lze přiřadit postoje k ukázkám č. 1, 2, 3, 5, 9, 10, 12, 13, 16, 18, 19

Ke skupině b) lze přiřadit postoje k ukázkám č. 4, 6, 7, 11, 20, 21

Ke skupině c) lze přiřadit postoje k ukázkám č. 8, 14, 15, 17, 22, 23, 24, 25.

Z tabulky plyne, že přednost mají žánry populární a lidové hudby; výrazně dominuje postoj č. 1 k ukázkám č. 16, 19, 3, 13, 1, 2, 5.

Jedná se o tyto typy hudby: taneční písně šlágrovitého typu s retardačními znaky způsobenými převodem ze zahraničního originálu, šlágrový hit s vtipným textem a melodikou fundamentálního typu, městský folklór s rysy parodizace, lyrická populární píseň inspirovaná ruským folklórem, rómský písňový typ, dechovka, popová píseň s některými rysy soul-jazzu.

Postoj č. 2 se projevuje u ukázek č. 4, 6, 7, 11, 20, 21. Jedná se o tyto typy hudby: dixilend, popová píseň s vlivy řeckého folku, česká interpretace countryového traditionalu, sovětská estrádní píseň, masová píseň, barokní operní árie s rysy jazzového a popového aranžmá.

Postoj č. 3 se projevuje u ukázek č. 8, 14, 15, 17, 22, 23, 24, 25. Jedná se o tyto typy hudby: zahraniční dixilend, soul-jazzový song, operetní předehra, československý jazz z konce 60. let, symfonická novoromantická hudba, dodekafonická orchestrální skladba, novoklasická komorní skladba, symfonický jazz 30. let.

Třídění druhého stupně vystoupilo již z přípravné fáze (děrování karet). Na základě současného stavu jsme provedli třídění dotazníků podle pohlaví a postojů k následujícím typům hudebního spektra: ukázky č. 1, 10, 25 (zatím jen v absolutních četnostech):

Závislost oblíbenosti folklóru na pohlaví

P o s t o j e				
	1	2	3	
Muži	16	6	6	28
Ženy	43	14	10	67
Celkem	59	20	16	95

Z uvedené tabulky vyplývá, že převažují kladné postoje (celkem 59 z celého souboru), přitom mají jak u skupiny mužů tak u skupiny žen jednotlivé postoje stejnou tendenci, neutrální a negativní postoje představují čtvrtiny kladných postojů (u skupiny žen) a třetiny kladných postojů (u skupiny mužů).

Závislost oblíbenosti masové písně na pohlaví

P o s t o j e				
	1	2	3	
Muži	14	11	3	28
Ženy	29	25	13	67
Celkem	43	36	16	95

Uvedená tabulka dokumentuje převahu kladných a neutrálních postojů (43 a 36) z celého souboru. Negativní tendence je v tomto případě u žen poněkud vyšší než u mužů.

Uvedená tabulka dokumentuje celkem vyrovnaný negativní vztah skupin mužů a žen k symfonickému jazzu. Převládají negativní postoje, kterých je průměrně třikrát až čtyřikrát více než kladných, a to vyrovnaně u obou skupin.

Závislost oblíbenosti symfonického jazzu na pohlaví

	P o s t o j e			
	1	2	3	
Muži	4	9	15	28
Ženy	10	12	45	67
Celkem	14	21	60	95

Korelace zvolených žánrových typů (folklór, masová píseň, symfonický jazz) s pohlavím ukázala naprostou prioritu oblíbenosti většiny typů folklórních projevů před symfonickým jazzem. Indiferentní postoj s určitými pozitivními pocity projevovali příslušníci obou skupin k masové písni. Zde si poměrně vysoké hodnocení vysvětlujeme částečně pravidelnou rytmikou a ztotožněním některých typů faktury s dechovkou, pochodovou písní atp. Zajímavé je, že číselné charakteristiky jsou stejné nebo téměř stejné jak u skupiny mužů tak u skupiny žen, při čemž se zdá, že ženy jsou mnohem tolerantnější při hodnocení.

POZNÁMKY

¹ Podíl našeho týmu na výzkumu a jeho zpracování je následující: výzkum vedl Dušan Holý, který samostatně zpracoval etnomuzikologickou část kapitoly; část sociologickou napsali muzikologové Miloš Štědroň a Stanislav Tesař, který je odborně školen také jako sociolog. Protože sociologická část tohoto příspěvku byla koncipována výhradně na základě zkušeností z nedávného výzkumu v Horních Věstonicích (1975–1976), byla v tomto směru přizpůsobena i jeho část etnomuzikologická.

² V Horních Věstonicích jsme se setkali pouze s jedinou původní obyvatelkou této obce; jde o Marii Pucovou (nar. 1902), provdanou v r. 1922 za Čecha Jana Puce, který pocházel z Vrapovic.

³ Incipity zapsaných písní u jmenovaných tří zpěváků, jež naznačují diferenciaci repertoáru v obci: Bohumír Maděra, nar. 1911 v Kosticích:

Darovalo mně děvčátko prstýnek stříbrný, Konopa, konopa, Kostický stárku, buď veselý, Moja milá zadrimala, já som spal, Na moravskej pile, stója koně šimlé, Nění na světě farára, co by si držal kuchara, Od Prešpurka kraj Dunaja, Skleničko, ty, skleněná, Také sa ně divča páči, keď má sánky na rubáci, Tonča, to je žába baculatá, U Dunaja stála, napájala páva.

Manželé Jurčikovi (Antonín nar. 1909, Vlastimila nar. 1906) původem z Nikolčic na Hustopečsku:

Bouří to dnes, bouří, sázavským lesy, Jede sedlák do mlýna, župajda, župajda, Když jsem šel od vás, byl překrásný čas, Oči černé, oči zrádné, já vás mival tolik rád, Vinečko bílé, V jednom polském městě žilo bezké děvče, Vy mládenci, vy, vy nevíte co nového, já vám to povím.

Rozálie Hrnčárová, nar. 1922 ve Starém Hrozenkově:

Anička, Anička, vrzala stolička, Co já z toho mám, když musím zaplakat, Co mi je, to mi je, vypil som pomyje, Dolú, dolú, moj veneček zelený, Hore háj, dolú háj, hore hájom chodník, Hore hájom liška běží, Neni lepší jako z jara, zelená se v poli tráva, Pase Janko junce v blbokej dolince, Pod Hrozenkovem cesta dloubá, Povedajú na mňa, že som zjedol jabňa, Tancoval tlstý s tlstú, Trenčín dolinečka.

⁴ Koncem r. 1976 zpívalo se už v souboru více než 60 písní. Připojujeme jejich abecední soupis: *A já mám konička vraného, Až pojedu orat na družstevní pole, Co to divča hovori, Ci je to svajbička, Či to lúčka nekosená, Daleko, široko u tých Nových Zámku, Dobře je, dobre je, že už není pána, Dobrý večér, už zapadá slunéčko, Dolina, dolina, kamenný chodníček, Ej, horo, borečko, Ej, od Buchlova větr věje, už téj Kačence, Ej, toč sa divča, toč sa, Ej, vy páni vy, Fašanku, Jašanku, Hajú, hajú, komuže to brajú, Hojasa, boja, nožky, moje, Hore chlapci, hore sklénky, Hore Velkú malovanú dlážka, Chodníček bělavý mezej vinohrady, Jak sa mamko vydám, Já mám kosu, kosenku, Janošková stará máti plakala, Jede, jede vývoza, Ked sem išel kolem panskéj zahrady, Mikulecká dědina, Na petrovských dolinách, Na tú svatú Katerinu, Nechoď k nám, šohajku, když já ti nekážu, Nese ptáček pres voděnku také psaní, Od Prešpurka k Dunaju, Ore šohaj ore, Otvírajte sa, strážnické brány, Plakaly děvčata, Počkej má milá, Pod babima horama, Pod horú je jatelinka, Pod našim oknem, šohajek zmokel, Pod šable, pod šable, Pri červeném víně, Pri potoku seděla, Skleničko, ty skleněná, Skřivánek zpívá z jara nad lesem, Starali sa mamka má, Studená rosenka téj noci padala, Šohajičku, či si, Učul sem na zámku bodiny bit, U Lanžbota na dolině, U studánky stála, Už je ráno, už je ve dně, Už sem obešel Svatobořice, Včera u studánky, Veselá je dědina, Vinečko, ne voda, Vinohrady, vinohrady, V milotických lúkách šibeničky, Všecky hospodyně, V širém poli studánečka kamenná, V téj pavlovskej dolině, Začul sem novinu, Zajtra sa já vydávat mám, Za Lanžbotem v poli, Zaspala nevěsta, Zasvitil měsíc nad huménko, Zkázali ně, nechod za ves, Znáš krásný kraj kol Pálavy, Z pravěj strany hája.*

⁵ Celý tento materiál je podrobně dokumentován v citované ročníkové práci J. Pavlíkové; ve výběru je uveden v příloze kapitoly o rodinných a sousedských vztazích. Jinak v této poznámce připomínáme, že stručné resumé této studie bylo otištěno pod názvem *K výzkumu písňového repertoáru a hudebního vkusu sociologickými a etnomuzikologickými metodami* ve sborníku *Současná vesnice*. Teoretické, metodologické a kulturně politické problémy integrova-

ného společenskovedního výzkumu. Lidová kultura a současnost, sv. 4. Editor V. Frolec. Brno 1978, s. 134–138.

- ⁶ Výzkum provedli posluchači etnografie filozofické fakulty Univerzity J. Ev. Purkyně v Brně.
- ⁷ Na rozdíl od dotazníku Československého rozhlasu z počátku 60. let jsou některé ukázky koncipovány odlišně. Odpovídá to i změně hudebních zájmů, jak se projevila v průběhu více než 10 let, které uplynuly od rozhlasového průzkumu.

